
Meksikon valloittajan kirjeitä

Hernán Cortés: Kirjeitä kuninkaalle. Suomentanut Yrjö Liimatainen. Into Kustannus 2013. 310 s. ISBN 978-952-264-235-6.

Yrjö Liimataisen käännöstyö tuo ensimmäistä kertaa suomalaisen lukijakunnan ulottuville 1500-luvun Meksikon asteekkivaltakunnan valloittaja Hernán Cortésin kuninkaalle kirjoittamat raportit. Cortésin kirjeet ovat monien muiden espanjalaisvalloittajien eli konkistadorien selontekojen kanssa ilmestyneet esimerkiksi englanniksi jo vuosisatoja sitten, mutta suomeksi niitä on päätyntä niukasti. Harvoin poikkeuksiin lukeutuvat Erkki ja Sulamit Reenpään eri raporttien katkelmia sisältävä *Kuninkaallisella tiellä – El Camino Real: Amerikan löydön silminnäkijöitä* sekä Erkki Valkeilan Kolumbuksen päiväkirjan suomennokset. Liimataisen käännös paikkaa tätä aukkoa erinomaisesti. Kyseessä on yksi Meksikon valloituksen tärkeimmistä alkuperäislähteistä, joka kuvaa valloituksen vaiheiden ohella Meksikon alueella asuneita kansoja ja heidän kulttuurejaan.

Liimatainen on valinnut käännökseensä Cortésin viidestä kuuluisasta kirjeestä kolme ensimmäistä. Kirjeet kattavat Meksikon valloituksen keskeiset tapahtumat Cortésin näkökulmasta kerrottuna. Ensimmäinen kirje sisältää selonteon retkikunnan maihinnousta Meksikoon sekä Cortésin perusteluja päätökselle sanoutua irti laillisen komentajansa Kuuban kuvernööri Diego Velázquez de Cuéllarin määräysvallasta. Toisen kirjeen keskiössä ovat espanjalaisen eteneminen sisämaahan, oleskelu asteekkien pääkaupungissa Tenochtitlanissa, alkuperäisväes-

tön nousu aseisiin sekä espanjalaisten tuhoisa perääntyminen kaupungista. Kolmannen kirjeen Cortés laati Tenochtitlanin antauduttua konkistadoreille ja heidän liittolaisilleen. Valloitusten ohella kirjeet kertovat espanjalaisten välisistä juonitteluista Meksikon alueen hallitsemiseksi.

Liimatainen on sisällyttänyt kirjaan käännösten ohella taustatietoa. Ensimmäinen Cortésin kirje on kadonnut, ja hänen ensimmäisenä kirjeenään tunnettu on itse asiassa laadittu yhdessä Cortésin miesten kanssa. Toinen ja kolmas kirje julkaistiin Sevillassa vuosina 1522 ja 1523. Tämän jälkeen ne on julkaistu useissa eri lähdekoelmissa. Lukijalle jää epäselväksi, mihin Liimataisen käännökset oikein perustuvat. Alkuperäiset kirjeet ovat kadonneet, ja eri julkaistut versiot poikkeavat enemmän tai vähemmän toisistaan. Ongelman olisi voinut mainita esipuheessa tai käännöksen olisi voinut toteuttaa useiden versioiden vertailuna, kuten esimerkiksi Ángel Delgado Gómez on tehnyt kirjeiden espanjankielisessä kriittisessä painoksessa. Toisaalta kääntäjä olisi voinut perustella, miksi Cortésin neljäs ja viides kirje on jätetty pois. Ne käsittelevät espanjalaisten välistä valtataistelua Meksikon hallinnasta sekä katastrofaalista Hondurasin retkikuntaa. Tiedot epäonnistuneista valloitusretkikunnista sekä lukuisista oikeudenkäynneistä, joihin Cortés joutui muun muassa maanpetoksesta, kavalluksesta ja vaimon murhasta syytettynä, puuttuvat. Vaikka häntä ei koskaan tuomittu mistään näistä syyteistä, hän menetti poliittisen vaikutusvallan kruunulle valloittamassaan siirtokunnassa. Kyseisiä tietoja ei ole mainittu edes teokseen lisätyssä Cortésin elämäkerrassa, joten hänestä jää yksipuolinen kuva menestyksekkään sotilaallisena nerona.

Valitettavasti taustoittavan tiedon niukkuus muodostuu kään-

nöksen suurimmaksi ongelmaksi. Cortésista, kirjeiden laatimisen kontekstista sekä asteekkien valloituksesta on kirjoitettu niukasti. Kyseessä lienee joko kääntäjän tai kustantajan tietoinen valinta, sillä Cortésin kirjeet on ilmeisesti haluttu pitää keskipisteessä. Valitettavasti se on johtanut oleellisten tietojen puuttumiseen. Vaikka historiantutkijat ovat jo vuosikymmeniä sitten osoittaneet Cortésin motiivien ja aikalaiskulttuurin vaikutukset Cortésin kirjeiden sisältöön, tutkimustuloksia ei ole sovellettu kirjeiden taustoittamisessa. Kenties parhaana esimerkkinä Cortésin motiivien vaikutuksesta kirjeiden sisältöön on asteekkihallitsija Montezuman väitetty vapaaehtoinen valtakuntansa luovuttaminen Cortésille (s. 100–102). Kyseistä tietoa on käytetty esimerkkinä Montezuman ja koko asteekkikansan heikkoudesta suhteessa rationaaliin espanjalaisiin.

J. H. Elliott on sijoittanut kirjeet aikakauden lakikontekstiin ja osoittanut, että Cortés tarvitsi vahvan oikeutuksen toimilleen. Hylättyään Velázquezin määräysvallan hän oli käytännössä lainsuojaton ja eli Kuuban kuvernöörin rangaistuksen pelossa. Vanha kastilialainen käytäntö salli kuitenkin alamaisten vedota suoraan kuninkaaseen ohi muiden kruunun virkamiesten. Cortésilla oli vastassaan Velázquezin oma versio tapahtumista sekä kuvernöörin vahva tukijajoukko hovissa, joten hänellä täytyi olla muitakin valttikortteja asemansa turvaamiseksi. Sellaisena hän käytti kirjeissä kuvaamaansa vaurasta asteekkivaltakuntaa, jonka hän väitti Montezuman lahjoittaneen hänelle ja jota hän tarjosi nyt kuninkaalleen. Espanjan laki sisälsi suoranaisesti huvittavia piirteitä, jotka Cortésin oli otettava huomioon kirjeitä laatiessaan. Ajan teologioiden ja lainoppineiden ajatuksiin perustuen Espanjan kuningas saattoi liittää valtakuntaansa ainoastaan sellaisia valtakuntia,

jotka niiden hallitsijat olivat luovuttaneet hänelle vapaaehtoisesti. Tämän vuoksi aikalaisasiakirjat esittävät asiat tähän tapaan.

Lisäksi kirjaan olisi toivonut tutkimustietoa espanjalaisten voiton syistä. Pelkkä Cortésin kertomus on ollut mukana luomassa käsitystä, jonka mukaan vain muutama sata espanjalaista onnistui tuhoamaan miljoonien asukkaiden imperiumin. Todellisuudessa espanjalaisten mukana taisteli kymmeniä, jollei satoja tuhansia alkupe räisasukkaita. Tästä espanjalaiset tosin säännönmukaisesti selonteissaan vaikenevat.

Suomenkielinen käännös on toteutettu hyvin. Tekstissä on pyritty säilyttämään alkuperäinen asu pitkin virkkeineen lukuelämyksen kärsimättä. Vaikeille ajan termeille ja sanonnoille on löydetty selitykset niin, etteivät vuosisatojen etäisyys tai kulttuurierot haittaa ymmärtämistä. Kirjan loppuun on liitetty sanasto tekstissä viljelevistä aikakauden termeistä. Asteekki- valtakunnan kartta on liitetty mukaan selventämään lukijalle Cortésin joukon etenemistä.

Kaikkiaan Liimataisen käännös on tervetullut lisä harvaan suomeksi ilmestyneiden espanjalaisvalloituksen alkuperäislähteiden joukkoon. Kansainvälisten yhteyksien lisääntyessä Latinalaisen Amerikan ja muun maailman kanssa on heidän historiansa tuntemus tärkeää. Suomenkielisen tutkimuksen puutteesta lisätietoa asteekkien valloituksesta etsivät joutuvat tutustumaan englannin- ja espanjankielellä kirjoitettuihin tutkimuksiin Cortésin toimista Meksikossa.

VESA-MATTI KARI